

De Spiritus Sancti Testimonio Interno De Scripturæ Sacræ Veritate : ex I. Job. 5, 6.

[2] :

Argentorati: Typis Johannis Friderici Spoor, An. 1712

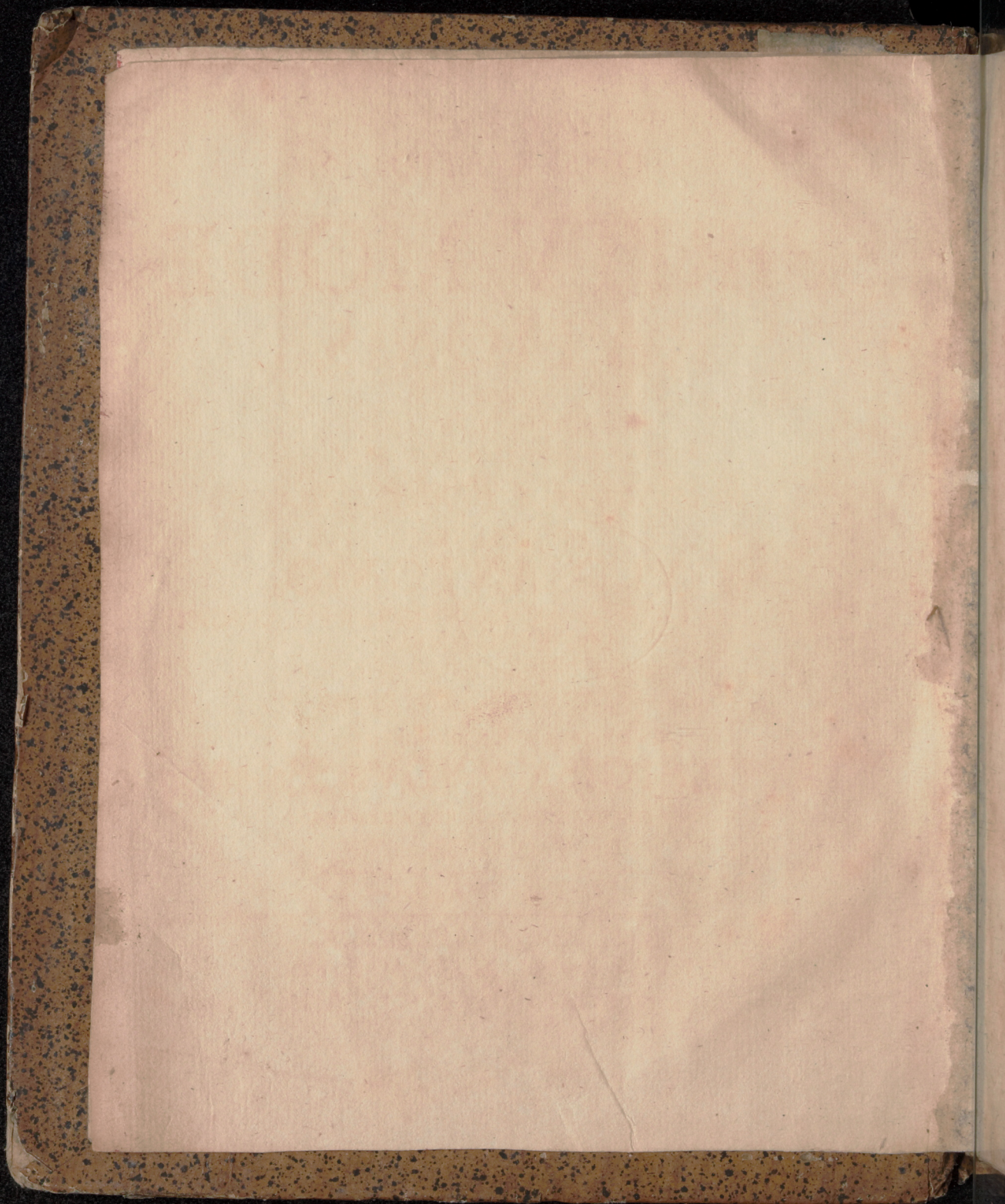
<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn870305239>

Band (Druck) Freier Zugang

34

Fa. - 1092 (34.)

27a

DE
SPIRITUS SANCTI
TESTIMONIO
INTERNO

DE
SCRIPTURÆ SACRÆ
VERITATE,

Der Geist ist's / der da zeuget /
Daß Geist Wahrheit ist.

ex 1. Joh. 5, 6.

Auxiliante DEO Triuno,

In Inclita Argentoratensium Academia,

P R A E S I D E

DN. JOHANNE JOACHIMO
ZENTGRAVIO,

SS. Theol. D. P. P. Capit. Thom. Canon.
& Ecclesiaste,

*Dn. Patrono, Promotore & Præceptore suo filiali
observantia colendo,
respondebit*

M. JOH. GEORGIUS SCHRANCKENMÜLLER, Argent.

D. Mens.

Anno 1702. hor. loc. sol.

ARGENTORATI,
Typis JOHANNIS FRIDERICI SPOOR. An. 1712.

DE
TESTIMONIO SPIRITUS SANCTI
INTERNO

DE
SCRIPTURÆ SACRÆ VERITATE.

exl. Job. 5, 6.

POSTERIORE VICE.

§. 1.

DIvus Johannes, Salvatoris nostri
con sanguineus & Apostolus, cum 1. Ep.
5, 6. καὶ τὸ πνεῦμα, inquit, ἐστὶ τὸ μαρ-
τυρεῖν, ὅτι τὸ πνεῦμα ἐστὶν ἡ ἀλήθεια. et si
verbis posterioribus dicti hujus, ὅτι τὸ
πνεῦμα ἐστὶν ἡ ἀλήθεια, *objectum* testifi-
cationis hujus veracissimæ, & efficacis-
simæ, satis perspicue exprimat, ut artifi-
ciosa, & longe petita ejusdem investigatione opus non sit, si ver-
borum simplicitatem, quæ omni Scripturarum sacrarum interpre-
ti curæ cordique esse debet, sequi malimus; Doctorum tamen
Viro- rum dissensus remoram hic aliquam injicit, ut pede non im-
pedito progredi non liceat. Priorem itaque dicti partem, quæ de
spiritu testimonium perhibente, ejusdemq. testificatione egit, cum
prior nostra consideraverit meditatio; in posterioris partis, quæ
docet, *de quo, & quid* Spiritus iste veritatis testetur, ἐξηγήσει tra-
denda, posterior hæc, DEO bene volente, decurret disquisitio.

§. 2. Antequam vero de *testificationis* hujus *obj.* elo verba
faciamus, I. quid sibi velit particula ὅτι dispiciendum. Non
vero eodem modo hæc redditur ab interpretibus. Vetus
Latinus, qui & *Vulgatus* audit, Latine vertit *Quoniam*, tribuens
vocalæ huic sensum *causalem*; cum alii εἰδικώς, & *objecti-
ve*, quod *objectum* nimirum testificationis Spiritus S. respiciat
& determinet, illam accipere malint. Diversimode etiam
apud

apud profanos Scriptores eandem usurpari, *Budeus* in Lexic. docuit; non minus eximie *Flacio* in Clav. voc. *Quia* f. 1019. sq. explicante, in Scripturis sacris varie conjunctionem *ὅτι* accipi. Ex illis qui *causali sensu* eandem interpretantur, ex nostratibus sunt *D. Beurlinus*, Theol. Tubingens. quondam Clarissimus, annot. in 1. Joh. h. l. p. 132. b. *Hornej*. in Comment. h. l. p. 123. B. D. *Calovius* in Bibl. Illustrat. h. l. f. 1661. Nec simpliciter id repudiat B. *Gerhardus* disp. P. II. p. m. 1325. *Beurlinus* enim ad verba: *Spiritus est qui testificatur*, l. c. ita notavit: *Spiritum esse testem maxime idoneum & fide dignum, patet ex eo quod sit veritas, quæ in teste maxime requiritur*. Annuit, l. c. D. *Calovius*, malumus, inquires, cum aliis accipere particulam *ὅτι sensu causali* quia, vel quoniam, ut confirmetur *Spiritus testificatio*. Verum ut huiusmodi rationem *testificationis* Spiritus Sancti subjiceret, eandemque hoc modo confirmaret Apostolus, non erat necessarium. A nemine enim, qui ejus divinitatem credebat, illa in dubium vocabatur. Et qui verum DEUM Spiritum Sanctum esse inficias ibat, illi etiam non erat religio hoc de eodem negandi, quod esset ipsa veritas. Et cum B. *Gerhardus* l. c. diff. ex 1. Joh. 5, 7. §. 38. quod *particula ὅτι causaliter* accipi debeat, eandem asserti sui attulerit rationem, nimirum *quia Spiritus veritas est, & proinde testimonium ejus verum ac certum*; ob allatam difficultatem, dum Spiritus S. testimonium huiusmodi confirmatione non indigere ostenditur, cum aliis malumus, pace doctissimorum Virorum, voculam *ὅτι* accipere *ειδὺν ὅς*. De quo paulo post.

§. 3. B. D. *Hornej* explicatio, præter hoc quod cum supra allatis commentariis optimorum Theologorum conspiret, aliquid peculiare habet, quod considerandum. Sic enim illa habet: *Tantum ita reddi hæc debebant: Et Spiritus is est qui testatur: Quia Spiritus est veritas. Omtio enim elliptica est, & hic sensus: Spiritus Sanctus est, qui testatur illud, Jesum scilicet esse DEI filium, cui spiritui omnino credendum, quoniam non tantum verax est, sed ipsa veritas*. Ast si ideo sensum aliquem literalem esse, & genuinum, asserere licuerit, quod artificiose excogitata ellipsi fluat, vel fluere videatur, facile erit etiam cardinalia Scripturæ dicta hostibus veritatis elidere. Sed jam ante
B. Hor.

B. Hornejum ellipsin istam agnovisse alii videntur, ipse etiam Estius in Comm. h. l. *Sensum* enim hunc facit: *Insper Spiritus Sanctus est, qui testificatur, Jesum esse Christum DEI Filium & mundi Salvatorem, cujus testimonium haudquaquam rejici potest: QUONIAM Spiritus est veritas, quum sit DEUS, ideoq; nec falli possit, nec fallere.* Verum hæc ellipsis probanda est; cum nondum sit evictum, id nostro loco *testificari Spiritum S.* & cum eundem *testificari* ait Johannes, ejusdem de hoc testimonium intelligere nostrum Apostolum, *quod Jesus scil. sit DEI Filius*; & quod hoc subaudiri necessario debeat, cum dicitur: *Et Spiritus est, qui testatur.* Simplicissime enim, citra figurarum Grammaticarum non necessariarum subsidium, respondetur ad quaestionem. *Quid testificatur Spiritus S. vel de quo?* hoc modo: *Testificatur quod Spiritus sit veritas*; ita ut particula *ὅτι* *objective* accepta, determinet testificationis objectum. Constat sane, Ellipseos usum sobrium & mediocre, nec nisi necessarium, atque subsidiarium, idque sufficientibus ex causis, esse debere in Scripturis interpretandis, cum alias facile ex quolibet quodlibet fere fieri possit. Quod si vero particula *ὅτι* *objective* accipitur, non solum nullus ellipsi non necessariae relinquitur locus, sed & verborum simplicitati nulla vis infertur, salva analogia fidei, & contextus; salva etiam analogia nostri loci cum aliis locis.

§. 4. In explicanda itaque significatione particulae *ὅτι*, malumus illorum sequi interpretationem, quibus illa *objective* vel *εἰδικώς* accipitur, sic ut *objectum* determinet, circa quod Spiritus Sanctus testificando versetur, quod est *Spiritus*; de quo testimonium suum divinum perhibet, *nempe quod sit veritas*. Et quod sic etiam accipiat particula *ὅτι*, ut præter significationem *causalem*, etiam *determinativam* objecti, vel *explicativam* modi, vel *utriusq;* simul habeat, dubium non est, doceturque à Glassio etiam Philol. S. l. 3. tract. 7. Can. 16. p. 820. Cum itaque per *πνεῦμα*, *Spiritum*, de quo *Spiritus*, Sanctus scil. ceu in priori Dissert. ostensum *testatur*, *verbum Evangelii* intelligitur, in debito suo usu lectionis, auditionis, meditationis, & sic Ministerio Ecclesiastico, quod est *ministerium Spiritus*. 2. Cor. 3, 6. 8. quatenus voce ejusdem sonorum est, non excluso, constitutum, ceu

D

in

in sequentibus probabitur, de cujus veritate efficacissimo, divinoque testimonio in corde nostro, ad convictionem usque, testificatur; recte dicitur, quod particula *ὅτι* sit *determinativa* objecti, & *explicativa* etiam modi versandi circa determinatum objectum. Nimirum, versatur Spiritus Sanctus circa verbum Evangelii hac ratione, ut veritatem ejus suo testimonio asserat, & comprobet, testando scil. de ejus veritate, & quod verum, & infallibile DEI verbum sit, cor nostrum convincendo. Quæ interpretatio, uti reliquis simplicior est, nec coacta, ut cæteræ; ita particulam *ὅτι* merito accipimus in significatione, quæ huic interpretationi ceu genuinæ inserviat. Favet huic significationi, & explicationi vocolæ *ὅτι*, B. nostræ *Lutherus* in *Versio*ne, quæ sic habet: Und der Geist ist / der da zeuget / de quo vero? & quid? daß Geist Wahrheit ist. Testatur nimirum de *Spiritu*, non de seipso, sed verbo Evangelii; & quidem hoc quod sit *veritas*. Sequuntur *Lutherum* ex nostratibus *Menzerus* *Disp. Anti-Pist.* I. §. 77. n. 4. t. II. opp. p. 1580. 1589. *Hülsemann*. *Breviar.* c. 9. §. 4. *Dorscheus* in *dissert.* de trib. inter. test. spir. aq. & sang. c. 4. §. 14. p. 28. asserens acceptionem eandem contra *Socin.* qui in *Comment.* h. l. illam it impugnatam, ex communi, qua & alii nisi sunt hypothesi, quod scopus Apostoli sit ostendere ex apertis testimoniis, Jesum esse DEI Filium sive Christum, ad quod spiritus testificationem, quod Spiritus sit veritas, impertinentem esse credit. De qua re infra B. D. *Sebast. Schmid.* *Comment.* p. 511. etsi in *versione* particulam *ὅτι*, per quia Latine reddidit, non tamen sensu causali, sed explanativo se locutum docuit. Cadit difficultas, si, ut B. *Dorsch.* l. c. censet, dicatur, Spiritum, qui testificatur esse ipsam tertiam SS. Trinitatis personam, adeoque aliud qui ab eo spiritu, de quo testimonium est, quod sit spiritus verissimus, sive veritas ipsa: qui Spiritus est ipsa Evangelii vox. Id quod jam probandum.

§. 5. Quæritur itaque II. quid per τὸ πνεῦμα intelligi debeat, quando dicitur: ὅτι τὸ πνεῦμα ἐστὶν ἡ ἀλήθεια. Primo dicimus, quod sit objectum testificationis, circa quod Spiritus Sanctus testificando versatur, quando Apostolus ait: Καὶ τὸ πνεῦμα ἐστὶν τὸ μαρτυρεῖν, spiritus est is qui testificatur. Non idem alias de hac,

hac, statuunt interpretes quaestione, quodnam sit id hoc loco
 nostro, circa quod testificando Spiritus Sanctus testis officium
 praestet, idque ad Johannis mentem, in hoc quem explicamus
 loco, & quæ Apostoli mens hoc nomine sit. De diversis alias re-
 bus verbo Prophetarum & Apostolorum veracissimum hunc te-
 stari testem, sat constat: Speciale vero, idque ad mentem Evan-
 gelistæ nostri, illud quodnam sit, quod *testificationis*, quæ h. l.
 Spiritui S. tribuitur, *objectum* dici debeat, merito disquiritur.
Christum vero esse id, de quo Spiritus testificando perhibeat
 testimonium, & sit *testificationis* hujus *objectum*, non pauci
 statuerunt. *Cajetanus* equidem, Cardinalis, in Enar. h. l. cum
Vulgati sui versionem, authentico textui Græco non responden-
 tem notasset, nonnullis interjectis, *Spiritus Sanctus*, inquit, *est*,
qui testificatur de sanguine Christi oblato in cruce, & aqua baptis-
mali; sanguinem Christi in cruce oblatum, & aquam baptisma-
 lem, *objectum* *testificationis* Spiritus Sancti, ad quod Johannes
 respiciat, quando eundem ut testificantem nostro loco introdu-
 cit, constituens. Improbat in *Cajetano* hoc *Johannes Lorinus*
 Comm. h. l. f. 119. ut & in *Vatablo* & *Clario*, quod non *Vulgatum*
 sequantur, secundum quem hic sit sensus: *Videlicet reddi testimo-*
nium à Spiritu Sancto, quod Christus sit verus DEUS, cui veritatis
attributum *attribuatur*, sicut *Sapientia*, & *nomen Verbi*, atq; alia
 &c. *Quem præterea*, addit, *recte etiam dici veritatem*, quia *que*
audivit à patre, fideliter ac veraciter nota fecit nobis. Quem recte
 etiam *Veritatem* dici, gratis licet, contendit *Lorinus*, cum seipsum
 vocet *veritatem*, Joh. 14, 6. Spiritus testificantis *objectum*, circa
 quod testimonium perhibendo versetur, *Christum* ut est *verus*
DEUS hoc testimonio comprobandus faciens. *Guilielmus Estius*,
 uti *Lorino* accuratior est, ita distinctius loquitur, & sua interpre-
 tatione Græcum textum authenticum cum *Vulgato* suo concilia-
 turus, Comm. h. l. f. 395. *nostræ*, inquit, *lectionis sensus hic est: sed*
& Spiritus Sanctus testificatur, Christum esse veritatem Joh. 14. *Ve-*
ritatem autem id est, per omnia veracem in omni verbo & doctrina,
quam tradidit. Nonnullis vero interjectis ita pergit: *Secundum*
Græcam lectionem sensus est: Insuper Spiritus Sanctus est, qui testi-
ficator: JESUM esse Christum DEI filium, & mundi salvatorem: cujus

testimonium laudquaquam rejici potest, quoniam spiritus est veritas &c. Conveniunt proin hi duo posteriores, *Lorinus* atque *Estius*, Christum constituendo objectum ejus testificationis Spiritus S. de qua *Johanni* h. l. sermo: Dissentiunt vero, cum *Lorinus* ex *Vulgati* verbis rejectio textu Græco probare nititur, Spiritum Sanctum testificari & de Christi vera Deitate, & de doctrinæ ejusdem veracitate; *Estio* posterius hoc testimonium, ejusdemque testificationis objectum, hujusque determinationem, tribuente *Versioni Vulgata*: priorem autem testificationem, cum objecti declaratione, referente ad Græci textus sensum. Accuratiores autem est *Lorino Estius*, cum quod hic præ illo plus tribuit fontibus; tum quod accuratius inter veracitatem doctrinæ, & veritatem divinitatis Christi distinguit; id quod *Lorinus* neglexit. Sic vero objectum testificationis Spiritus S. non Romano-Catholici tantum interpretes explicant, sed & ex Reformatis *Bullinger*. in Comm. h. l. f. 103. testificationem Spiritus S. intelligit de testimonio ejusdem, quod *Jesus sit Christus verus DEI filius*. Hunc secutus *Gualterus* Homil. 44. in 1. Joh. 5. Et cur hic, inquit, Spiritus S. scil. testis est de Christo? quia veritas est. Non potest ergo non testari de Christo, in quo omnia implentur. Ex nostris vero *D. Beurlinus* in annotat. ad 1. Ep. Joh. anno 1557. editis, idem testificationis hujus, quæ Spiritui S. tribuitur, objectum constituit, cum testificari eundem ait, *Jesum esse Filium DEI & Salvatorem nostrum*: Quæ interpretatio & *B. Hornejo*, & *B. D. Calovio* l. supra cit. placuit, *B. Gerbardo* nostro in Dispp. P. II. De ex dicto 1. Joh. 5. §. 38. & 39. cum *Cajetano* objectum testificationis Spiritus S. esse profluxum sanguinis & aquæ ex latere Christi in cruce; cum aliis autem Christum, quæ mediator & Salvator noster, & sic specialis fidei objectum est, contendente.

§. 6. Etsi vero res ipsa, quæ docetur, vera sit; analogiæ etiam fidei hæc ipsa interpretatio non contrarietur, & ab Apostolo probetur, quem rogatum ab *Asia* Episcopis contra *Cerintum* etiam, *Asia* Ecclesiis molestum, & hominem portentosum, *Irene*. 1. contra hæres. 25. *Euseb.* H. E. l. 3. 25. edit. *Christophoros* aliosq; hereticos, & maxime tunc *Ebionitarum* dogma consurgens, qui asseruerunt, Christum ante Mariam non fuisse, pro divinitate & divina

vina ejus nativitate suum Evangelium scripsisse refert Hieron. de Script. Eccles. in Johanne; cum diu ante Hieronym. sic scripserat Terullianus de Præscr. f. m. 108. *Johannes in Epistola eos maxime Anti-Christos vocat, qui Christum negarent in carne venisse, & qui non putarent Jesum esse Filium DEI. Illud Marcion, hoc Ebion vindicavit: Analogia tamen textus eandem non urget. Ne dicam interpretes plures inter nostrates, pietate & eruditione insignes, eidem non subscribere. Cajetani enim quod attinet sententiam. B. Gerardo nostro non omnino improbatam, quod D. Johannes dicendo: Καὶ τὸ πνεῦμα ἐστὶ τὸ μαρτυρῶν, ad hunc aquæ & sanguinis ex latere Christi fluxum, & Spiritus S. de eo testimonium, in historia Evangelica, Joh. 19. respexerit, gratis assumitur, nec absque petitione principii; imo rectius negatur. Interpretatio enim est non expectata, cui proin simpliciore in textu fundatam jure prætuleris. Minus vero coacta erit, si ὅτι particula εἰδικὸς accipitur, ita ut objectum testificationis Spiritus Sancti sit Spiritus, qui dicitur esse veritas. Cumque in textu etiam propius, & expressum aliquod detur, quod testificationis hujus objectum esse dici queat, Spiritus scil. qui dicitur esse veritas, rectius etiam circa id testificando Spiritus S. versari dicitur ad mentem textus, & loquendo de testificatione, de qua in textu agitur, quam si remotius aliquod, & per ellipsin quandam, absque ratione sufficienti, & non nisi in gratiam præconceptæ hypotheseos excogitatam, omissum, hoc nomine allegatur. Tale vero est, si ellipticam fingimus dari in verbis Apostoli orationem, hoc sensu: Spiritus est is, qui testatur (Jesum scil. esse Christum DEI Filium, & mundi Salvatorem, cujus testimonium haud quam rejici potest) quoniam Spiritus est veritas. Testificationis alias Spiritus S. objectum etiam Christum esse, pie nemo negaverit, explicatque B. Aegid. Hunnius t. I. opp. f. 1170. Sicut enim, ut notat ad locum nostrum B. Hülsemann. In Brev. c. 17. §. 22. Spiritus S. docet, & confirmat omnem veritatem divinam, ita docet & confirmat etiam hanc veritatem: Quod Jesus sit DEI filius, nosterque Mediator & Salvator: Sed de hoc jam non quaeritur. Multo minus in textu apparet ratio, quare, uti Cajetano visum fuit, Spiritus Sancti testificatio ad fluxum sanguinis Christi in cru-*

e, & aque baptismalis restringi debeat, cum ne quidem ad obiectum testificationis, de qua h. l. sermo, pertineat.

§. 7. Cæterum quod πνεῦμα, Spiritus ille, de quo dicitur quod sit ἡ ἀλήθεια, sit h. l. obiectum Spiritus S. testificantis, & ejusdem testificationis, probatur primo ex Apostoli scopo proximo, & speciali, atque singulariter intento, quem superiori disp. §. 7. jam notavimus. Quamquam enim v. 6. cap. 5. 1. Joh. etiam ad confirmandam fiduciam Christi mediatoris apprehensionem per testimonium Spiritus S. in verbo & sacramentis spectet, ut loquitur meritissimus noster Gerhardus l. c. §. 38. p. m. 1323. & proinde, uti ὁ μακαρίτης rursus censuit §. sq. 39. de confirmatione specialis illius fidei, qua per & propter Christum mediatorem & Salvatorem nostrum DEUM nobis propitium statuimus, (hæc enim fides est victoria mundum vincens, de qua v. 4. c. nostri) verba Apostoli de testificatione Spiritus S. etiam explicari possint, sensu nimirum consecutivo, & intentione generali; proxime tamen, & immediate, prima item atque speciali intentione, Apostolum dicimus id agere, ut cum aque & sanguini, h. e. Baptismo & S. Coena tertium testem in terra, Spiritum nimirum, h. e. Evangelium addere constituerit, prius de veritate, dignitate & autoritate hujus testis Christianos certos reddat, infallibilem & divinam autoritatem ei asserendo; quæ sane facilius in dubium vocari potest, quam ipsius Spiritus S. autoritas. Id vero cum solam Spiritus Sancti attestacionem in cordibus nostris præstare posse, Apostolum non latet; velle etiam eundem in præsentī negotio, quo de tribus in terra testibus agitur, id agere significaturus Johannes, Spiritus, ait, est, qui testificatur, quod Spiritus, h. e. Evangelium, quod tertius est de Christo in terra testis, aptissimum sit ad testificandum hoc nomine; perspicue notans, obiectum testificationis Spiritus S. esse Spiritum, seu Evangelium, tertium in terris de Christo testem, quod is sit DEI filius, & mundi Salvator. Hujus testis dignitas, fides, eminentia, & aptitudo ad testimonium perhibendum in re tanti momenti asseritur, per hoc quod dicitur esse veritas. De quo in super. dissert. §. 7. prolixius. Deinde quando habemus obiectum testificationis Spiritus Sancti, de qua h. l. agitur, in textu expressum, & cum actu testificandi conjunctum, uti

uti quo minus pro objecto habeatur, neque textus, neque fidei, neque aliorum Scripturæ locorum analogia repugnat, quo jure, & qua necessitate urgente, aliud quid aliunde petendum, & ex ellipsi, quæ citra necessitatem hic fingitur, restituendum, ut objecti vices sustineat, substituitur? Consentiunt nostrates *Mentzerus* Dispp. Anti-Pist. Apol. t. I. opp. p. 1959. *Hülsem.* Brev. c. 9. §. 4. *Dorfeb.* Dissert. de trib. in terr. test. c. 4. §. 14. *Dannhaw.* Hodol. p. 969. sq. Ex Calvinianis *Beza* in translat. suggillatus, licet gratis, hoc nomine à *Socino*.

§. 8. Restat itaque, ut quid *πνεῦμα*, de quo *Spiritus S. testificatur quod sit ἀλήθεια*, veritas, significet explicetur. *Vulgatus* interpres *Spiritum* hunc, qui *veritas* esse dicitur, interpretatus est de *Christo*, textu originali obstante licet. Minime proin hoc nomine boni interpretis munere defunctus est *Lorinus* Comm. h. l. f. 119. cum versione fontibus prælata *melior*, inquit, Græco scil. textu, & versione Syriaca, *editio nostra*, h. e. *Vulgata*, & *sine dubio sequenda*, & τὸ πνεῦμα, quod ἀλήθεια esse dicitur, de *Christo* explicat, & eundem *Spiritum* illum esse dicit, de quo *Spiritus S. testificatur, quod sit veritas*, h. e. *verus DEUS*: cui, ut supra audivimus, *veritatis attributum attribuitur, sicut Sapientia & nomen Verbi, atq; alia quæ pertinent ad intellectum, per quem processit à Patre, totam ejus substantiam vere exprimens adæquate, perfecte*. Contra vero nos dicimus, meliorem esse textum tum Græcum *Vulgato* interprete, & sine dubio hoc nomine præ illo sequendum, eeu originalem, idque exemplo etiam *Cajetani*, nec plane invito ipso *Eslio*. Deinde non concedimus, quod *Christus* hoc loco sit objectum testificationis, ob rationes supra allegatas, quibus docuimus, analogiam textus aliam requirere interpretationem. Nec caret, cum *Lorini* explicationem nulla ex textu petita ratio solide probet, illa expositio, qua *Spiritus* sic absolute positus *Christus* esse dicitur, omni violentia: & peccando contra simplicitatem, quæ cæteris paribus scripturarum interpreti curæ cordique semper esse debet, simul peccat in regulam bonæ interpretationis, qua analogum, imo quævis vox æquivoca, absolute posita stat pro suo significato famosiori. Famosius autem significatum vocis *πνεῦμα* quod sit, quando *Christum* significat, *Lori-*

Lorino probandum est: Licet non ignoremus, vocem *Spiritus* in Scripturis denotare etiam Deitatem, jam indeterminate, quatenus scilicet, ut *Gregor. Nazianzenus* Orat. 4. loquitur, *est una tribus personarum communis Deitas*, Joh. 4, 24. jam determinate, divinam scilicet Filii naturam, 1. Petr. 3, 18. Rom. 1, 4. Add. *Gerhard. & Weller.* in Com. h. l. Ebr. 9, 14. *D. Sebast. Schmid.* Comm. h. l. & quod *Spiritum hunc eternum Christus habeat in unitate personarum*, uti loquitur modo laudatus *B. Schmidius* noster. Quæ de *Processione Filii à Patre per intellectum* habet *Lorinus*, ipsi relinquimus. De sublimi enim hoc mysterio non sic locuti sunt beati Patres, Scholasticis antiquiores. Conf. *B. Dorsch.* in Pentadec. disp. 2. §. 25. sqq. p. 83. sqq. *Veritatis* denique appellationem in Scripturis Christo tribui non negamus. Num verò hoc loco ejus elogium eadem sit, ut *veritas sit verus DEUS*, manet in quaestione, nec à *Lorino* probatur, à nobis autem negatur, ceu assertum *ὁ θεὸς ὁ λόγος* versioni *Vulgati* interpretis: *Quem meliores habuisse codices Græcos, quam qui nunc in manibus habentur*, uti memini alicubi locutum esse *Justinianum*, ego nondum credo.

§. 9. Alii per *Spiritum*, de quo *Spiritus S.* testatur, intellexerunt eundem ipsum *Spiritum Sanctum*. Sic enim *B. Ambrosius* l. 3. de Spir. S. c. 11. ut de *S. Spiritu*, inquit, *scripsisse se Evangelista referret, per aquam inquit & Spiritum venit Christus Jesus. Non solum in aqua, sed per aquam & sanguinem & Spiritus testimonium, quoniam Spiritus est veritatis.* Sequuntur hanc interpretationem ex nostratibus, ceu supra notatum, *Beurlinus, Gerhardus, Hornejus, & alii.* Nos vero sequimur dissentientes, cum ex ea ratione, quod huic loco, ceu etiam *B. D. Sebastian. Schmid.* Comm. h. l. p. 511. observat, non videatur congruere, *Spiritum* de seipso testificari, cujus rei supra jam dedimus rationes; tum quod *Spiritus*, cujus dignitatem & eminentiam suo testimonio, seu testificando, id *Spiritus Sanctus* assertum, sit in ordine testium in terra, ceu ex contextu & scopo Apostoli supra, & in priori dissertatione ostensum. Etiam non negendam esse ducimus manifestam illam in textu occurrentem distinctionem, *B. Dannhauer* in Hodol. p. 969. notatam, qua *Spiritus* testificans separatur ab eo *Spiritu*, de quo testatur quod sit

fit veritas; qui absque solida ratione, quæ hæcenus allata esse
 non videtur, pro uno & eodem Spiritu haberi non debent.
 Foedissimi enim hæretici, & Fanatici, qui tempore Johannis
 Apostoli grassabantur, licet verum Spiritum S. tertiam divinita-
 tis personam, Patri & Filio *ὁμοούσιον*, & ab utroque ineffabili
 modo ab æterno procedentem, abnegarent & impugnatum
 irent; simpliciter tamen Spiritus S. non rejiciebant, sed falsum
 quendam, quem ipsi excogitarant, & pro vero Spiritu Sancto
 scelerate urgebant, tantum absuit ut errorum autorem esse con-
 fiterentur, ut impudens *Simon Magus*, Spiritus S. Personam in
 se etiam referens, *in gentibus* extra Judæam & Samariam *quasi*
Spiritum S. se adventasse, mentitus fuerit apud *Ireneum* l. 1. cont.
 hæ. c. 20. *Qui & Augustino* de hæres. c. 1. de se jactasse dicitur,
 quod *in linguis igneis super Apostolos venerit*. Idem extincto Si-
 mone de se Menander dixit. Similiter nec Ebionitæ Spiritum
 S. negarunt; pessime vero quid esset docuerunt. Vid. *Colberg*.
Origin. hæres. c. 1. §. II. p. 33. Et hoc etiam fuit, quod Johan-
 nis temporibus potissimum seculi primi hæretici impugnarunt,
 divinitatem nimirum Jesu Christi, & veritatem Scripturæ sacræ.
 Illud de Simone Mago, Cerintho, & Ebione, reliquisque scele-
 ratum Simonis discipulis satis constat. Hanc negarunt *Simoniani*,
nec legem, nec Prophetas à bono DEO profecta esse contendentes;
Cerinthiani, quorum furor N. T. libros potissimum petebat;
Ebionæi, quos & N. & V. T. libros rejecisse partim, partim cor-
 rupisse Scriptores memorant, prolixius id explicantibus *Irenæo*,
Epiphanio, *Eusebio*, *Augustino*, & aliis. Scripturæ sacræ itaque,
 atque Prophetæ, quos Hæretici seculo Johannæo grassantes re-
 jiciebant, cum de *Jesu Christo testentur*, Act. 10, 43. & de horum
 testimonio potius, quam Spiritus S. testificantis qualitate quæ-
 stio fuerit, de istorum etiam dignitate asserenda præ hujus testi-
 monio Johannem fuisse sollicitum, recte creditur, cu aliquoties
 jam diximus.

§. 10. His ita discussis, sequitur illorum interpretatio, qui
 per *Spiritum*, de quo fit h. l. Spiritus S. testificatio, intelligunt
 cum *doctrinam, & veritatem cælestem, & divinam à Spiritu S. tra-*
ditam, in Scriptura sacra contentam, & sic ipsam Scripturam Pro-

E

pheti.

phetica & Apostolica, atq; credenda, uti explicant Menzerus
Anti-Sadeel. II. t. I. opp. p. 2166. & Apolog. prim. disp. Anti-
pistor. t. 2. opp. p. 1959. Hülsemann. Brev. c. 9. §. 4. c. 17. §. 22.
Carpzov. Dispp. Isagog. in Syst. Theol. art. 1. de Script. S. p. 536.
§. 3. tum in specie doctrinam Evangelii, ipsam Evangelii vocem,
verbum salutis & reconciliationis, verbum gratia & sapientia coe-
lestis, promissionem gratia in Christo factam; verbum Evangelii,
quod de mysteriis divinis testificatur, uti loquuntur D. Dorscheus de
trib. test. §. 15. p. 26. 28. D. Gerhard. Dispp. Theol. P. II. p. 1326.
sq. B. Sebast. Schmid. Comm. h. l. p. 511. Quensted. System. Theol.
P. I. f. 100. Non hic fingendus est dissensus optimorum horum
Theologorum, nec Gerhardus sibi ipsi contradicere credendus.
Illos enim quod attinet, subordinatio dictorum manifesta est,
secundum regulam: Quicquid tribuitur toti, similari scil. quale
est Scriptura respectu Θεοπνεύματος, cujus omnes partes sunt di-
vinis inspiratae, & haec totum Synonyma, essentialiter, tri-
buitur & parti. Nil ergo repugnat, quo minus, quemadmodum
verbum DEI in genere, ita & in specie Evangelium, Spiritus dici
queat, Spiritu S. etiam utrique perhibente testimonium, quod sit
veritas. Qui per Spiritum omnem doctrinam, & veritatem divi-
nam à Spiritu Sancto traditam intelligunt, Evangelium seu par-
tem simul includunt, exemplo B. Hülsemann. Brev. c. 17. §. 22.
cujus verba supra §. 6. sunt producta. Quibus vero Spiritus si-
gnificat verbum Evangelii, ejusque promissiones, reliquas divini
verbi literas non excludunt, sed in universum sacrarum litera-
rum dignitatem, & auctoritatem divinam, quam ex Θεοπνεύματι
habent, eunt assertum, seu Dorscheus fecit, in Diss. de trib. test.
&c. c. 9. §. 25. p. 43. Illi interpretationem suam, seu Scripturae
sacrae universae suam auctoritatem confirmantem, tam late, seu
in causa favorabili, quam possunt, ad omnem Spiritus S. doctri-
nam, & omne DEI verbum Θεοπνεύματος extendunt. Hi illorum
sententiam probantes, eam ad verbum Evangelii, & mysteria e-
jusdem in sacris literis comprehensa, quae de Jesu Christo testan-
tur, quod Filius DEI & Salvator mundi sit, applicant, & de Ev-
angelii hujus doctrina nominatim intelligunt. Gerhardi vero
explicationem quod attinet, cum illa superiori B. Viri interpre-
tatio-

tationi commodè addi possit, quod nil impediatur, quo minus Spiritus S. & de Christo testetur, quod sit Salvator, & promissiones Evangelicas verbo Evangelii, quod sacra exhibent litera, contentas confirmet privatim in cordibus fidelium; eidem istam etiam, ceu ulteriorem factæ expositionis deductionem, & expolitionem, prius etiam dictorum limitationem, & quasi correctionem quandam, ut inter scribendum fieri haud raro amat, addendam esse censemus, non invito meritissimo Theologo. Legantur quæ habet ὁ μακαρίτης diss. cit. § 39.

§. II. Cæterum ad confirmandam hanc interpretationem, qua per *Spiritum*, de quo jam sermo, cum universam doctrinam à Spiritu S. traditam, & Scriptura sacra comprehensam, tam Legis, quæ est pædagogus in Christum, & per suam Pædagogiam de eo testatur, modo sibi convenienti, Gal. 3, 22. 24. quam Evangelii; tum nominatim & peculiari quadam ratione hanc, vocem Evangelii sc. verbum gratiæ de Jesu Christo Salvatore, intelligunt, cui & nos subscribimus, notandum. I. quod hæc *Spiritus* acceptio sacris literis non repugnet. Ad verbum Evangelii enim, imo universam Christ doctrinam illud Joh. 6, 63. pertinet, quando Salvator ait, τὰ ῥήματα, ἃ ἐγὼ λαλῶ ὑμῖν, πνεῦμα ἐστὶ καὶ ζωὴ ἐστίν, *verba, quæ ego loquor vobis, Spiritus sunt, & vita sunt.* Nec improbamus illorum interpretationem, qui Es. 41, 4. per *πνεῦμα* *Spiritum laborum* Christi intelligunt verbum Evangelii, per quod Spiritus S. regnum Diaboli destruit. Non etiam rejicimus, quod ad idem ostendendum, quod *verbum Evangelii vocetur Spiritus, & ministerium Evangelii ministerium Spiritus*, à B. Hülsemann. de Auxil. grat. p. 182. & de Seb. Schmid. Com. h. l. p. 510. provocetur ad 2. Cor. 3, v. 6. & 8. Cum enim verbo divino insita & connata vis divina sit, ideo quia est verbum θεοπνευστον, & à Spiritu S. immediate inspiratum, ex ejusdem etiam immediata inspiratione scriptum, cujus divina virtus à verbo hoc propterea sic est inseparabilis, ut ne in unico actu separationem Spiritus S. à verbo fingere liceat, ceu prolixè ab Hülsemanno nostro de Auxil. grat. p. 190. sqq. explicatur; Spiritus hinc etiam illud dicitur, quod Spiritus S. assistentia, vi & virtute, cor humanum convincente & convertente, semper gaudeat, hæcque ab illo sic

inseparabilis, ipsam denique Spiritus Sancti vim divinam, imo
 ipsum Spiritum S. verbum Evangelii animantem & actuantem
 in se contineat. Unde Christus l. c. verba sua ζῶν, vitam, h. e.
 vim vivificandi habentia etiam πνεῦμα, Spiritum, h. e. divina
 Spiritus S. efficacia intrinsece prædita, appellavit. Non male
Origenes 4. πρὸς δὲ ξαν, si quis, ait, cum omni studio & reverentia,
 qua dignum est, prophetica dicta consideret, eo ipso talis dum legit,
 & diligentius intuetur, certum est, quod aliquo divino spiramine
 mente sensus, se pulsari agnoscet. Nec II. aliam Spiritus signifi-
 cationem & interpretationem, quam ut verbum DEI, & quidem
 verbum Evangelii de Jesu Christo potissimum, notet, admittunt
 scopus Evangelistæ & Apostoli, atque circumstantiæ textus; de
 quo jam §. 5. proxime præcedenti, & in superiori disp. §. 2. & 7.
 actum. Verissimum nimirum est, Evangelium æque firmo de
 Jesu Christo, quod Redemptor mundi sit, testari testimonio, &
 testari debere, quam aqua & sanguis de hoc testantur, ad quod
 proinde etiam præ aliis remittimur Joh. 5, 39. I. Cor. 1, 6. sq. 2.
 Pet. 1, 19. Unde quando v. 8. Spiritum duobus hisce in terra te-
 stibus, aqua sc. & sanguini, Apostolus addit, certum est per istum
 verbum Evangelii etiam intelligendum esse, cum præter illud
 nullus alius in terris testis detur. Priusquam vero testem hunc,
 Spiritum scil. cum reliquis duobus, aqua & sanguine, h. e. Sacra-
 mento Baptismi, & Sacra Cœna Sacramento conjugeret, seu a-
 ctu una cum illis testantem, & semper ad consummationem se-
 culi usq; testaturum, ejus dignitatem & auctoritatem prius, per
 occupationem objectionis, quæ hoc nomine fieri potuisset, ivit
 assertum, dicendo, Spiritum Sanctum testari de Evangelio, quod
 divino isto Spiritu animatur, qui divina efficacia sua inseparabili-
 ter verbo assistit, quod sit veritas, & proin testis in hac re maximi
 momenti, omni exceptione major. Ita enim, B. inquit *Dorsicheus*
 diss. de trib. test. c. 4. §. 14. p. 28. vehementer firmatur propositum
 Apostoli, quod prorsus est apertis testimoniis ostendere, Jesum esse
 DEI Filium seu Christum, si ostendatur, Evangelium, quod Spiritus
 & vita, sive anima Ecclesie Christiana habetur, etiam eterno & in-
 comprehensibili DEI Spiritu attestante, esse coelestem veritatem. Ut
 enim testimonio aqua & sanguinis sua constat veritas, ex summa & infi-

infinita veritate, ita etiam Spiritus, b. e. Evangelium, accipit de sua veritate attestationem ex Spiritus Sancti demonstratione.

§. 12. Superest ut explicetur, quid Spiritus S. de Spiritu & Evangelio testificando testetur? nimirum quod sit *ἡ ἀληθεῖα*; *veritas*. Prædicatum hoc, quod de Spiritu enunciatur, non eodem modo ab omnibus explicari, mirum non est, quia de subiecto, de quo prædicatur, non idem omnes sentiunt, cum talia omnino sint prædicata, qualia à subiectis esse permittuntur. Sponte sua itaque concidunt commenta cum illorum, qui de veracitate Spiritus S. & veritate reificationis ejusdem, tum *Lorini*, qui Comm. h. l. f. 119. *veritatem* explicat de *attributo Christi*, quo tam veritas divinitatis ejusdem, & quod verus DEUS sit, quam veracitas sermonis & doctrinæ, quam prædicavit, notatur. Christus enim cum hoc loco, & in hac propositione: *Spiritus est veritas*, non sit subiectum enunciationis, nec de illo prædicatum *veritas* affirmari certum est: Quicquid sit de hoc, quod Joh. 14, 6. Christus de se dixit: *Ego sum veritas*: id quod in quæstione non est. Relinquitur ergo, quod *τὸ veritas* in textu nostro sit attributum verbi Evangelii, imo universi verbi divini; sive illud, quatenus voce ministerii sonorum est, audiatur; sive quatenus in scripturis V. & N. T. continetur, legatur, atque tam auditum, quam lectum meditemur; id quod perinde est. Manet quippe idem DEI verbum, sive prædicetur, sive legatur; sive verbis ore prolatis resonet, sive literis significetur. Ut *Cæsar*, inquit B. *Dannhauer*, Hodof. p. 29. *à seipso non differt, representetur licet à pictore in mappa, à chalcographo in are*; ita verbum ore annunciatum à verbo scripto non differt essentialiter. Scripserunt divini viri quæ annunciarunt, & contra. Idem Moses auditur & legitur. Idem quoque Christus, Matth. 17, 10. Luc. 10, 16. Conf. etiam B. *Irenæus* contra Hæret. l. 3. c. 1. Distinctio enim inter verbum DEI traditum & scriptum, etiam bona est, sed sensu conjunctivo; non oppositivo. 2. Thess. 2, 18. vid. D. *Egid. Hann.* t. 1. opp. f. 1345. sq. *Dannb.* Hodof. l. c. *Calov.* Syll. t. I. p. 513. *Rivet.* in Cathol. Orth. tr. 1. aq. 9. f. m. 94.

§. 13. Tribuitur hoc elogium, quod sit *veritas*, etiam verbo Evangelii, & verbo Patris cœlestis ab ipso Christo, Joh.

17, 17. quando in precibus ad Patrem directis ait: ὁ λόγος ὁ σὸς ἀληθὴς, *verbum tuum veritas est.* Singularis hic est *Maldonatus* in Com. h. l. f. 477. Sciat enim licet, confiteaturque, omnes autores, quos unquam se legisse meminit, verba Christi sic intellexisse: *Sermo tuus Evangelicus verus est*: Mavult illa tamen sic interpretari: *Sermo tuus, id est, novum Evangelium res vera est, non typica, non umbratilis, qualis erat lex &c.* Placuit hoc commentum etiam *Lorino Comm.* in I. Ep. Joh. 5, 5. f. 119. Verum uti hæc interpretatio manifeste simplicitatem literæ deserit, cujus deferendæ nulla solida ratio adfertur; ita priori & potiori significationi, qua *verum* mendaciis opponitur, & figmentis, falso item, tamdiu in hæremus, donec urgens ratio eam relinquere nos jubeat. *Verum* alias typis & umbris opponi non negamus, uti *veritatis* vocabulum diversa habere significata constat, *Flacio* in Clav. f. 1288. explicata, voc. *veritas*; hoc autem loco sic accipi id debere non concedimus. Sane verbum DEI ideo potius, quia *verum* & θεόπνευστον est, quam non typicum, semen audit regenerationis, per quod homines accensa fide convertuntur, regenerantur, atque illuminantur, h. e. *sanctificantur*. Nam & verbum DEI typicum θεόπνευστον est, & divinam habet efficaciam. Rectius ergo *Maldonato* loquitur *Barmadius* t. IV. Comm. in Conc. Evang. l. 5. c. 18. ad verba Christi: *Sermo Tuus est veritas, cum hoc est, inquit, doctrina tua, quam ex me discipuli acceperunt & servaverunt veritas ipsissima est, à verbis enim tuis falsitas maxime aliena est.* Consentiant nostrates *Lutherus*, *Chemnitius*, *Chytræus*, *Hunnius*, *Sebast. Schmidius*, &c. Similiter & à Paulo 2. Thess. 2, 13. promissiones Evangelicæ, atque sic ipsum verbum Evangelii, ἀληθείας, *veritatis*, elogio commendantur; de quo ex instituto egimus in Repetit. doctr. de Elect. §. 87. sqq. p. 92. sqq. ubi plura huc pertinentia dicta sunt. Add. *Jacob.* 1, 18. *Galat.* 2, 5. *Col.* 1, 5. *Eph.* 1, 13.

§. 14. Caterum quod verbum Evangelii, imo verbum DEI θεόπνευστον in universam, sive in sacras sit relatum literas, iisdemque contineatur, seu ore ministerii annuntietur, ἀληθείας, *veritas* appellatur, in eo interpretes accuratiores merito emphasia quandam non contemnendam observarunt, atque notarunt,

runt, abstractum pro concreto positum observantes, de quo
Glassius in Philol. S. p. 394. qui hinc verba Christi Joh. 17, 17.
Sermo tuus veritas est, significare ait: *Sermo tuus est verissimus*.
 Addatur D. *Dannhauer*. noster in Hermeneut. S. p. 185. Ve-
 rissimum itaque, & omnibus numeris ἀξιόπιστον esse verbum
 DEI, & in specie verbum Evangelii, quod ceu certius in terra
 testis de Jesu Christo testatur, Johannes dicere vult, idemque
 etiam quod suo testimonio comprobare intendat Spiritus S.
 cum testificari dicitur, quod Spiritus sit veritas, significat Aposto-
 lus. Abstractum enim cum notat formam sine subjecto, &
 ad rem in esse perfecto, & esse ideali exprimendam aptum est,
 summa & infallibilis veritas, quæ esse potest, Scripturæ sacræ
 & verbo Evangelii tribuitur, quando dicitur esse veritas: Uti
 de homine sincere pio, qui ambulat in omnibus mandatis & justi-
 ficationibus Domini inculpatus, Luc. 1, 6. dicere vulgo amamus,
 quod sit ipsa Pietas, ex ist die Frömmigkeit selbst. Hinc B. D.
Egid. Hum. in Comm. h. l. verba Spiritus est veritas ita interpre-
 tatus est: Spiritus (quicquid sit de hoc, quod Spiritum Sanctum
 intelligat) non modo est verax, quod alias in teste requiritur, sed
 ipsa omnino infallibilis & immutabilis veritas, ut excipi: contra
 hunc testem nulla ratione possit. Applicando hæc ad Scripturam
 sacram, quæ verbum Spiritus Sancti est, & hinc etiam Spiritus
 dici potest, non quidem affirmamus illam esse veritatem, uti DE-
 US veritas esse dicitur independenter; à DEO enim & Spiritu S.
 cujus verbum est 2. Pet. 1, 21. dependet: Contendimus tamen,
 infallibilis & immutabilis eandem esse veritatis, sic ut contra ejus
 testimonium nulla penitus ratione jure excipi possit. Nunquam
 enim veritas scelerata est fucum, ut loquitur *Arnobius*. I. contra Gent.
 Cedamus igitur, B. ait *August.* t. 7. opp. de Peccat. merit. & remiss.
 l. 1. c. 22, circa fin. f. 669. & consentiamus auctoritati sanctæ Scri-
 pturæ, quæ nescit falli nec fallere. De cætero patet, nimis jejunum
 esse *Grotii* h. l. commentum, quando ἀλήθεια, inquit, ponitur pro
 εἰληθές, ἀληθές vero pro eo, quod fidem meretur. Major enim
 abstracti hujus est emphasis, significatque, Scripturam sacram,
 qua verbum veritatis Evangelicæ continet, esse venicissimam.
 Conf. *Dannb.* Hodof. p. 63. sq. Πορισματικῶς autem hinc infer-
 tur, Scripturæ de se aliquid affirmanti, etiam propter se, non pro-
 pter

pter aliud, auctoritatem scil. Ecclesiæ, primo esse credendum. Vid. Dorsch. Anti-Kirch. p. 486. Calov. Syst. t. I. p. 598. Est enim divina veritas, & proin ἀυτόπιστος, quæ à solo Spiritu S. autore suo testimonium primum accipit. Derogat proin dignitati & veracitati Scripturæ Bellarminus, quando l. 4. de V. D. c. 4. negat ex Scripturis haberi posse, libros sacros in particulari istos, qui sunt in manibus, esse veros: Quæ & Gretseri disciplina est in tract. de agnosc. scr. canon. c. 3. t. 1. Defens. Bell. f. 1872. negantis, nisi prius per Ecclesiæ osium, b. e. per infallibilem ejus testificationem de veritate hujusmodi testimoniorum certius reddar, ea apud me aliquid efficere posse. Aliud vero est veritas scripti simpliciter spectata, aliud veritas libri, quam comitatur majestas Θεοπνεύσεως ex convenientibus κριτηρίοις agnoscibilis, & Spiritus S. signaculo etiam obsignata in corde debito modo disposito, & in quo Spiritui S. non obex ponitur malitiose, & morose.

§. 15. Cæterum vis & significatio vocis ἀληθείας hic nondum terminatur, ut significet veracitatem tantum testimonii, & verbi Evangelii de Jesu Christo, consequenter ipsius etiam Scripturæ sacre, quod sc. infallibilis veritatis sit, & omnis erroris expers, seu ad fidei, quæ mundum vincere debet, ἀσφάλεια consignata, Luc. 1. 4. sed & præter hanc veritatem moralem, hoc ἀληθείας elogio, quod verbo DEI tribuitur, etiam significatur veritas Θεοπνεύσεως ejusdem, & quod sit verbum DEI divinitus inspiratum, atque tale, quale ut sit natura verbi Θεοπνεύσεως exigit. Dicitur alias veritas rei, cum res talis est, qualis ut sit, natura ejus debita exigit. Statuimus itaque, Spiritum S. etiam de hoc in cordibus nostris convenienter præparatis testificari, ad convictionem usque, non humana & morali, sed divina & supernaturali testificatione & operatione, ut mente & voluntate hac gratia illuminante, hujusque gratiæ pulsibus & motibus tacti, certi simus divina certitudine, scripturas quæ de Jesu Christo testantur, Joh. 5. 39. non solum esse veras, sed & vere divinas, & verbum DEI vere tale, & proin auctoritatis irrefragabilis, si vel maxime cur ita sint rationem dare non sciamus, seu à Deo convicti & superati. Sic enim Deo fides se submittit. Recte hinc credimus, scripturas Prophetarum & Apostolorum esse DEI verbum & verissimum, quando per intrinsecam verbo, à Spi-
ritu

ritu Sancto ortam vim persuadendi, & sic propter DEVM Evange-
lio credimus, & propter Evangelium Ecclesia, & non Evangelio pro-
pter Ecclesiam, uti eximie loquitur Wesselus Groningens. l. de po-
test. Eccles. explicante Dorsch. de trib. test. §. 25. Tam late vero
significationem vocis ἀληθείας extendimus, cum quia vocabulo
naturalis est, tum quia nihil vel in textu Apostoli, vel in toto
quod hic tractatur negotio occurrit, quod eam restringere ju-
beat. De testimonio ipso Spiritus S. efficacissime sic agentis, pro-
lixè adum est in diff. prior. §. 9. sqq. quibus add. B. Dorscheus in
Theol. Zachar. P. II. p. 37. sq.

§. 16. Effectus hujus testificationis à Spiritu S. per
ipsum verbum Evangelii, & Scripturæ sacræ quam legimus, in
corde nostro factæ, est *DIVINA SCRIPTURARVM CERTITV-
DO ad firmandam fidem in Jesum Christum*. Opus Spiritus S. per
verbum, à quo separari nunquam iste debet, cuique insepara-
biliter etiam afficit, & in quo, ut Theologi loquuntur, domina-
tur, in nobis quando pie id tractatur operantis, est testificatio
illuminando cor nostrum, & illuminatum convincendo per vim
divinam persuasivam operatrix, ut firmiter credamus, & de hoc
certo statuamus, quod *Scriptum origine divina*, ratione *doctrinæ*
rero, & rei revelatæ veracissima sit, & consequenter fides nostra in
eo, ceu probe firmata, quiescere possit. Facit hoc intrinsecus
per verbum ipsam mentem hominis attingendo, & virtute di-
vina divinam certitudinem intus operando; quali operatione
& veritate autoritas Ecclesiæ mentem hominis nunquam at-
tingere potest. Fides enim qua utramque credimus, quod-
que voce ἀληθείας etiam continentur, oritur & perficitur in no-
bis, non Ecclesiæ, cui testimonii moralem certitudinem sum-
mam comprobantis vim non denegamus, sed solius Spiritus S.
in Scriptura, ex Scriptura, & per Scripturam in legitimo usu con-
stitutam, testificantis testimonio plus minusve, prout ordinate
agenti in mentem hominis, malitiose sæpe resistentem, & proin-
non eodem modo semper se habentem, agere licet, unde non
idem quoad omnes sequitur effectus. Divina vero hæc cer-
titudinis, quam solus Spiritus Sanctus operatur, quando abest,
fides in Jesum Christum, quæ mundum vincere debet, ex verbo
concipienda stare nescit. Si enim fiducia nostra in sermone

F

Pro-

Prophetarum & Apostolorum quiescere debet, necesse est ut certa
 sit, & *divinae originis* verbum esse, & *veritatis indubitatae*, & certum
verumq; illius haberi *sensum*, ex verbo isto in Scripturis contento
 haustum. Vid. Dn. D. *Isaac. Faust.* in diss. doctissima de summ.
 Script. certit. §. 41. Et hæc *sensus divini veritas*, quando certi su-
 mus, nos verbi certum, verum, & divinum sensum etiam habere,
 ob rationem super §. 15. circa fin. datam, etiam pars illius *veritatis*
 est, quam de *Spiritu*, vero scil. divino in Scripturis contento,
 nominatim verbo Evangelii, Spiritum S. testimonio suo com-
 probare dixit noster Apostolus. Sicut enim Scriptura sacra non
 est *ιδίως ἐπιλύσεως, propria interpretationis*, 2. Pet. 1, 20. sed eun-
 dem habet interpretem, & factæ interpretationis iudicem pri-
 marium, quem autorem, Spiritum nimirum Sanctum; quicquid
 sit de *interprete ministeriali*, & *iudice* interpretationis *subalterno*,
 quod munus Ecclesiæ, & omnibus fidelibus asserimus; ita licet
 mediorum bonæ interpretationis sollicitam applicationem nec-
 cessariam omnino statuamus, ad inveniendam Spiritus Sancti
 per Scripturam interpretationem, quam ex sola Scriptura ha-
 beri affirmamus, *scrutando* scil. Joh. 5, 39. veritas tamen inter-
 pretationis, & ceritudo de hac non habetur nisi ex Scriptura,
 quæ hinc etiam non abs re sui interpres infallibilis dicitur,
 realis nimirum, non personalis; rideat licet *Gretserus* tr. de
 agnosc. sens. script. c. 2. Id quod alibi prolixius à nostris
 jam explicatum est. Conf. *Gerhard. Exeg. L. 1. §. 526. Dorsch.*
Theol. Zachar. P. II. p. 4. sqq. Calov. t. 1. System. p. 469. Ex Re-
format. Rivet. Cathol. Orth. f. 113. Εξευνῶν hinc Christus jubet Joh.
 5, 39. τὰς γραφάς. Ast, ut *Etymologicum Venet.* magnum expli-
 cat, *ὁ ἐξευνῶν ἐπὶ πολλῶν ἐρωτῶν ἐν διατίθεσι*, qui *scrutatur multum in*
inquirendo satagit. Petrus 2, Ep. 1, 19. vult nos *περὸς ἔχειν λόγον*
περὸ φημιῶν, attendere verbo prophetico. Notat B. D. *Gerhard. Com.*
h. l. p. 132. eximie, significare vocem *περὸς ἔχειν diligens & atten-*
tum quoddam studium in rem aliquam, ac singularem animi atten-
tionem, ita ut Apostolus *sedulam scripturarum indagationem & me-*
ditationem requirit. *Αναζητεῖν* debemus exemplo Berroënsium,
 Act. 17, 11, quod explicante *Chrysostomo* h. l. est *ἐχ ἀπλῶς, ἀλλὰ*
μετ' ἀκριβείας ἀνεξευνῶν, non simpliciter, sed cum diligentia scruta-
 ni Scripturas. Sic veritatem sensus verbi divini investigare labo-
 rantem

rantem DEVS aberrare non finit: Si quis voluerit voluntatem
DEI facere, cognoscat de doctrina eius, ait Christus Joh. 7, 17. Oblig-
nante veritatem cognitam Spiritu S. quem Spiritum recte Bel-
larminus l. 1. de V. D. c. 3. *S. totum*, non tantum Ecclesiæ, sed etiam
multis privatis hominibus; imo quod nos contendimus, omnibus
illis, qui verbum DEI recte tractant; concedi ait.

§. 17. Hic vero contra nos insurgit Lorinus in Comment.
ad l. nostr. f. 119. & formula solenni usus, porro, inquit, non hic pro-
bare possunt hæretici, sufficere cuiq; privatum suum spiritum, nec te-
gere testimonio Ecclesiæ. Hoc per illud non excluditur, sed includi-
tur, loquiturq; per os & vocem, & ministerium Ecclesiæ. Alioqui con-
cludetur etiam, superfluum esse Scripturam, quæ sine dubio non est
Spiritus. Prolixior & vehementior in exagitando hoc Spiritus S.
per Scripturas in legitimo usu constitutas testificantis, testimo-
nio interno Gretserus est in tract. de agnosc. script. Canon. c. 3.
Quanta, inquit, bone DEVS, vanitas est, committere uniuscujusq; in-
terno & privato afflatui divinorum librorum canonem, & quidem
independenter à testimonio Ecclesiæ &c. quantus hic licentie aperi-
tur campus? &c. Alius hunc, alius alium librum ex canone extrahit;
& hoc quilibet ex interno Spiritus S. testimonio, si non mentiuntur
isti sancti Spiritus jactatores inelyti. Mox cum suo Mulbusino que-
ri, DEI an cacodæmonis filius fuerit Lutherus, quando Epistolam ad
Ebræos, Jacobi Jude, Apocalypsin à Canone rejecit? Ne de atrocibus
& virulentis hujus viri convitiis, quibus internum Spiritus S.
testimonium petit, quid dicam. Jam enim f. 1895. scil. vocat id af-
flatum privatum, & enthusiasmum vesanum, phantasma de privato
enthusiasmo, omnis ignorantia, & audacie laribulum ac seminari-
um, unktionem mirabilem &c. In sequentibus f. 1901. admittit Gre-
tserus, ut Lorinus fecit, testimonium Spiritus Sancti, sed non sine Ec-
clesiæ propositione, & declaratione, per quam Spiritus S. efficiat suam
testificationem in cordibus fidelium de scripturarum certitudine, &
veritate. Sed mirum non est Gretserum internum Spiritus S.
testimonium, cujus ipse expers fuit, & quod ipso teste l. c. non nisi
mundo corde præditus obvenit, atque sic subiecto debito modo dis-
posito, non male præparato, Enthusiasticum & fanaticum Crite-
rium appellasse; quem in Colloquio Ratisbonensi Sess. IX. p. 294.
19. Spiritum hunc veritatis atrociter blasphemasse constat. In-

sultat eidem spiritui *Coturius* Epit. Controv. Demonstr. 2. c. 3. p. 69. quæ, inquiens, videre vel audire certo potest spiritum, quem in se loqui ait catholicus. Et licet ille homo, qui se dicit talem spiritum habere, iudicium (in controversiis Theologicis) palam ferat, quæ ratione tamen is probabit se talem spiritum habere? Et nonnullis interjectis pergit: Demonstrare certe nequis, te verum & infallibilem DEI spiritum habere. cum talem tibi in particulari per Scripturam aliquam nullibi DEVS sit pollicitus, & omnes alii, qui aliter locum Scripturæ aliquem explicant, etiam talem spiritum se habere dicant. Add. c. 4. quo Lutheranos ex testimonio Spiritus, ut ait, privati aliquid probantes, circulatorum esse fingit, qui in probando circulum committunt; cum rectius in his controversiis *Coturio* circulus tribuatur, non obstantibus illis, quæ *Southwellus* Analyf. Fid. d. 4. c. 4. p. 233. lqq. adfert, ut *Malderum*, *Gregorium de Valentia*, & *Becanum*, ab his angustiis liberet. Alias quod communem de spiritu privato cavillum attinet, *Coturium* secutus *Southwellus*, cum provocantes ad internum Spiritus S. testimonium in circulo versari docere molitus esset Analyf. fid. disp. IV. n. 20. sq. n. 23. ita loquitur: Impossibile est ut sectarii certo & omnino firmiter fiant, hoc testimonium internum, in quod fidem suam resolvunt, esse à Spiritu Sancto non à Diabolo; esse spiritum veritatis, non mendacii, erroris, & vertiginis, nisi DEVS id eis revelet: tum quia fides niti debet DEI autoritate, tum quia nulla est alia ratio habendi certitudinem in presenti. DEVS ergo id debet dicere: Atqui DEVS juxta ipsos nihil revelat nunc de facto nisi in Scripturis, nihil inquam de novo extra illas, ergo ex Scripturis hoc peti debet. Addimus his consentientem *Erbermannum* in *Bellarmino*. Vind. t. I. p. 26. contendentem similiter, neminem à Christo & Apostolis ad interni Spiritus iudicium esse remissum: Et cum regula Catholice fidei certa, notaque esse debeat; privatam istam Spiritus revelationem nobis ignotam esse, nisi forte minaculis fiat evidenter nota. Pag. 32. internum Spiritus S. de Scripturis testimonium appellat privatam vertiginis spiritum. Pag. 40. privatam spiritum vocat characterem hæreseos, quem iustissime irrident pii omnes.

S. 18. Sed suo loco relictis convitiis, quibus adversarii petunt testimonium Spiritus S. in cordibus, in quibus operatur per Scripturas, internum, ob quæ DEO redditori sunt rationem, Matth.

Matth. 12, 36. cum hoc internum Spiritus S. dictamen, de quo loquimur, sit ipsa autoritas DEI revelantis, in quam assensus fidei formaliter resolvitur, per DEI verbum, quod legitur & auditur, ad legentem vel audientem applicata, quæ efficacissimum Spiritus S. testimonium secum ferens, animum hominis, in quo certitudinem operatur, etiam independentem ab Ecclesia ducit in assensum, ipso *Becano* doctore, *autoritatem Ecclesie non parere assensum divinum & independentem*, in Theol. Scholast. P. II. tom. post. tr. I. c. 8. q. 8. n. 8. & 9. p. m. 144. sq. Respondemus paucis, idque *Primo in genere*, pari modo à Gentilibus & Baalitis in V. T. Prophetis, ad verbum DEI ad se factum provocantibus, & Apostolis, illorumque *ἑσπρευόμενοι*, virisque Apostolicis in N. T. à Philosophis infidelibus, insultari potuisse, imo insultatum fuisse, Jer. 5. 13. Act. 17, 18. 1. Cor. 1, 23. sq. Non autem hi ad Ecclesie propositionem se receperunt; sed ad vim verbi sui provocavit Paulus, 1. Cor. 1, 24. de qua fuit certissimus. *Deinde in specie* notamus, gratis dici, testimonium Spiritus S. internum, ex Scripturis, & per Scripturas per lectionem & auditionem applicatas, conceptum, efficacissime Spiritu DEI per istam applicationem se insinuante, & sic legenti audientique etiam privatim manifestante, quod toti Ecclesie publice revelatur ad cognoscendam *veritatem*, de qua Spiritus S. testatur, necessario includere *testimonium Ecclesie*, uti necessario, sic divino ordine in Ecclesia instituto exigente, requirit Scripturas, quo certi reddamur divina certitudine, & testimonium hoc internum non esse fanaticum, & Scripturam sacram esse divinam veritatem: *Propositioni* licet & *declarationi* Ecclesie, ubi illa datur, suum hic quoque locum, & usum concedamus. *Loqui Spiritum S. per os, & ministerium Ecclesie*, non negamus, si recte explicetur & intelligatur, Luc. 10, 16. 2. Thess. 4, 8. At cum non fanatico modo, sed per Scripturam nobiscum in Ecclesia & per eandem agere, inque corde nostro testari Spiritui S. visum fuerit, ad hoc testimonium cognoscendum, & percipiendum, nos insuper ista necessitate, quam adversarii urgent, *indigere testimonio Ecclesie*, negatur. *Neg, enim*, ut recte concludit B. Dorsch. Kirch. dev. §. 142. p. 489. quoad *certificationem majus quiddam operatur in animis nostris autoritas Ecclesie, quam autoritas summa veritatis revelantis, quæ est*

Scriptura sacra, imo ne tantum. Addatur Becan. l.c. Sequitur hinc, quod si, ut dissidentes S. superiori producti contendunt, Gretserus & Coturius, non satis tuto Spiritui Sancto, privatim unumquemque efficaci per verbum ad cor nostrum applicatum operatione illuminanti, credere liceat, etiam non satis tuto eidem per Ecclesiæ testimonium loquenti credere liceat. Assistit enim Spiritus S. Ecclesiæ non inspirando, uti tali assistentia Spiritus divini sacre exaratae sunt literæ, quæ hinc Spiritus S. assistentia etiam simpliciter inseparabili gaudent; sed aspirando, idque non immediate, sed mediantibus Scripturis, nec assidentia inseparabili. Deficere enim & errare posse Ecclesiam visibilem, indubium est. Rom. 11, 20. sq. Manet in hac controversia illud Johannis 1. Ep. 5, 9. Εἰ τὴν μαρτυρίαν τῶν ἀνθρώπων λαμβάνομεν, ἡ μαρτυρία τοῦ Θεοῦ μείζων ἐστίν, si testimonium hominum accipimus, testimonium DEI majus est.

S. 19. Deinde quod attinet certitudinem de Spiritu intus loquente, testificante, & ejus testimonio; de illa quæritur vel absolute loquendo, ratione subiecti, seu hominis, qui se talem Spiritum habere dicit, sine respectu ad alios, quicquid illi hoc nomine judicaverint; vel relative, in quantum aliis demonstrandum, quod verum & infallibilem DEI Spiritum in nobis testificantem habeamus. Prior certitudo, qua mihi scio, quod habeam verum & infallibile Spiritus S. intus loquentis & inhabitantis, Rom. 8, 9, 11, 6. testimonium, oritur ex efficaci Spiritus S. cor meum convincentis operatione, qua, etsi rationem reddere aliam non possim, tam certus & persuasus tamen sum ob fidem, quam Spiritus S. per verbum in me accendit, ut dicere cum Apostolo non dubitem, 2. Tim. 1, 12. οἶδα ὃ περὶ ἐσένα, scio cui credidi: Et hoc satis est, rideat licet Gretserus; quemadmodum & Paulus à Græcis simili fibilo fuit exceptus. Divinitus ita persuasi de verbi divinitate, recte ex fide hac idem faciunt in hoc agone constituti, quod Irenæus l. 3. cont. hæc. c. 4. f. m. 242. autor est fecisse Barbaros ad Christum conversos, qui sine charta & atramento scriptam habentes per Spiritum in cordibus suis salutem, si aliquis annuntiarent ea, quæ ab hæreticis adinventæ erant, proprio sermone eorum colloquens, EX FIDE statim concludentes aures, longe longius fugiebant, ne audire quidem sustinentes blasphemum colloquium. Quod

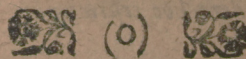
Quod his sine charta licuit per verbum ore traditum persuasis, idem nobis hodie licet per verbum scriptum convictis pari modo. Fides hæc etiam qua credo Scripturam sacram esse DEI verbum, seu res per divinam & supernaturalem Spiritus S. operationem, non viribus naturalibus accepta, me certum hoc ipso quod ita credo reddit, testimonium internum, cui fidem sic habui, esse Spiritus S. non Spiritus erroris & vertiginis. Hoc enim nisi faceret, non esset vera fides, nec Spiritus S. me suo testimonio de hoc, quod *Spiritus sit veritas*, convicisset: quod illum tamen per verbum facere certum est. Ut vero, quod volunt adversari, aliis demonstrem, me *verum & infallibilem DEI Spiritum* in me mihi sic testificantem habere, ad id non teneor. Num enim incredulo, vel irrisori teneor probare, me Solem videre? sufficit me de hoc esse certum. Si credere non vult alius mihi sic affirmanti, per me liceat. Possum tamen alteri sufficienter etiam probare, *Spiritum* in me testificantem, quod *Spiritus* h. e. verbum DEI & Evangelii in Scripturis contentum, *sit veritas, esse verum & infallibilem*, quia est Spiritus precibus à DEO impetratus, & lectione verbi obtentus, à quo est inseparabilis, Luc. II, 13. Docere etiam alios possum, conceptum esse à me istum Spiritum ex usu ejusmodi scripturarum, quas hac virtute, à perpetua Spiritus S. assistentia proveniente, præditas esse voluit DEVS, ut me convincerent de sui veritate; quæque insuper ejusmodi motivis, tam internis quam externis gaudent, quæ non nisi in codice divinæ originis una sic conspirare possunt. Interim non negatur, cum *Spiritus, ubi vult, spirat*, Joh. 3, 8. fieri posse, ut in diversis subjectis etiam motus ejus, citra salutis periculum, diversimode se exerant & sentiantur, ut mirum non sit, B. *Lutherum* præoccupatum illorum opinione, qui *Jacobi Epistolam* pro non Canonica habuerant, quæ etiam *Cajetani* fuit sententia, de ejus autoritate aliter statuisset, atque in Ecclesia jam statuitur. Non omni interim *ad Spiritum internum provocanti* credendum esse, concedimus. Conf. *Dorſch. Kirch.* dev. p. 489.

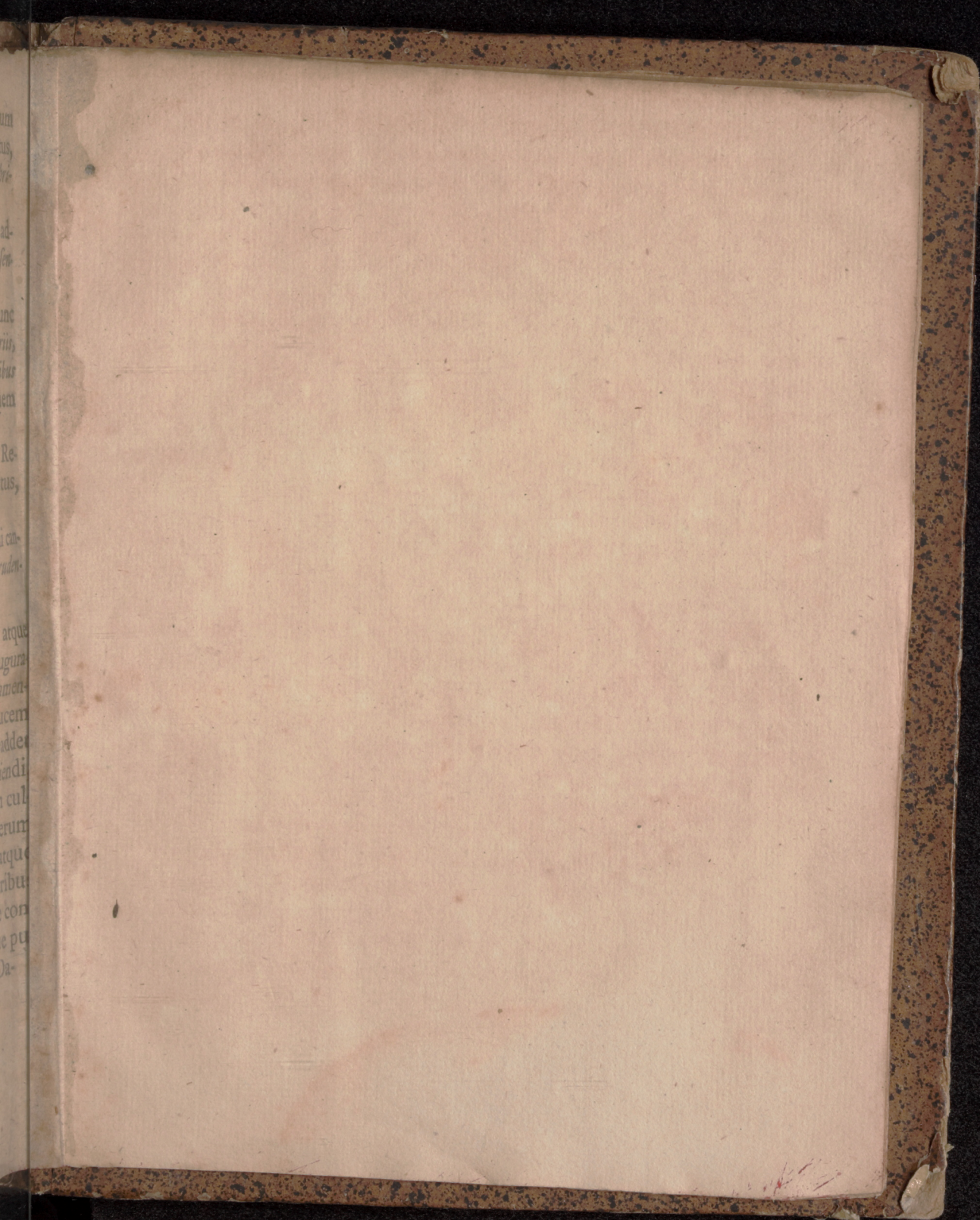
S. 20. Perperam denique *Circulus* hic nobis objicitur. *Southwell. Analys. Fid. disp. IV. c. 2. n. 20. p. 217.* eundem sic format: *Credere Scripturas propter arcanum Spiritus testimonium, & iterum credere hoc testimonium arcanum esse à Spiritu*

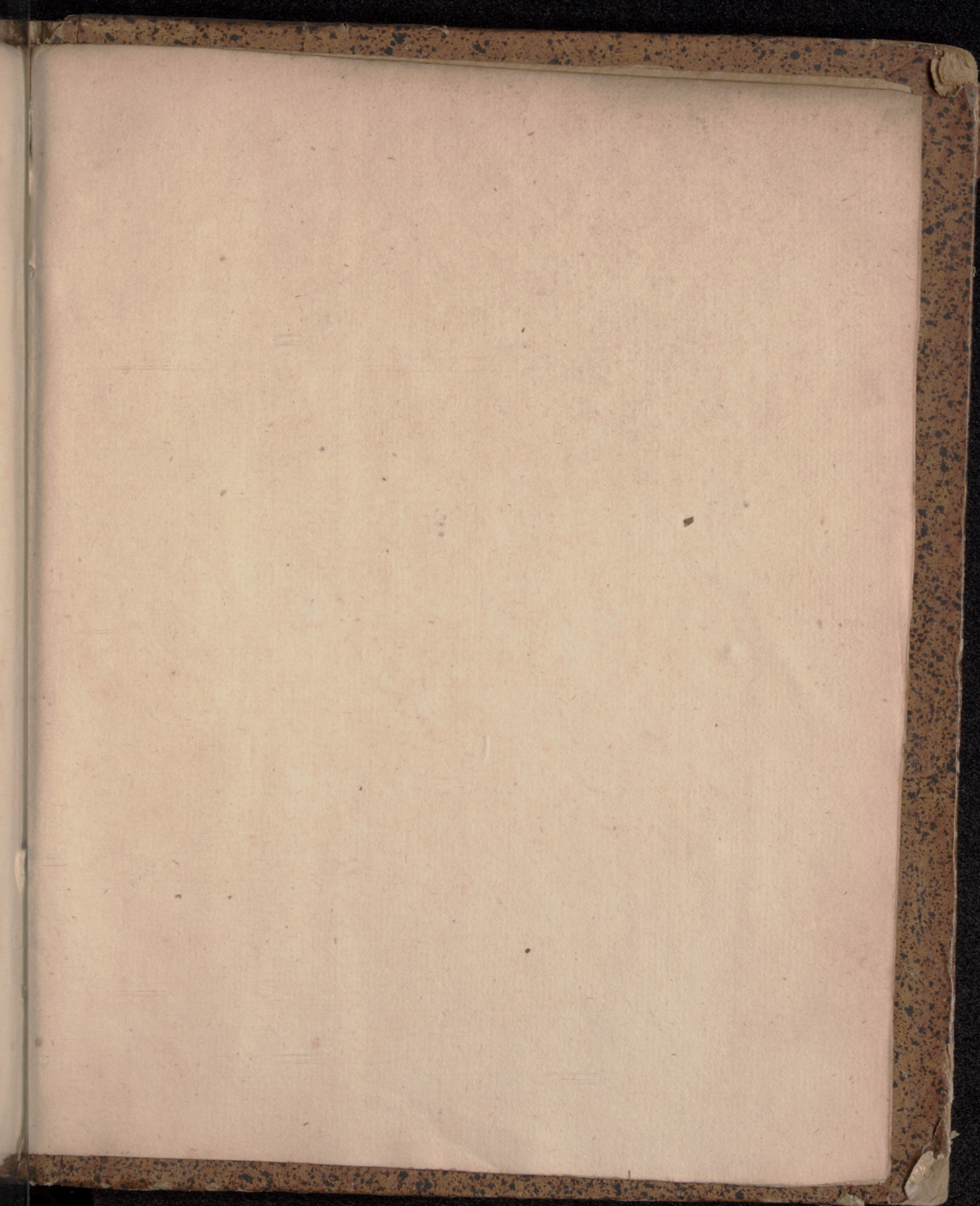
ritu Sancto propter easdem scripturas, est circulos agere. Sed liberet Southwellus sive Baconus, se & suos prius à circulis, in quos incidunt, cum talibus coarctare nostros laborat. Interim qua ratione illi putant ex iisdem sibi licere extricare suos, eadem ratione nostri ab iisdem se liberant, idq; felicius. Patebit id conferenti Erbermanni Vind. Bellarm. tom. 1. p. 130. & consideranti, qua ratione ille doceat, *sine ullo circuli virio Fidem Catholicam resolvi etiam posse* NB. *aliqua ratione in Ecclesie auctoritatem*; quidque hoc nomine videatur Southwello l. c. p. 229. n. 51. quibus addend. ex nostratibus B. Dorset. in Kirch. dev. p. 486. §. 140. sq. Sane in re hac *trotuosa & difficili*, ut loquitur Southwellus, doctrina de *propositione & declaratione Ecclesie* iisdem, imo & gravioribus urgetur instantiis, quam nostra. Nec arctioribus circulis nos coarctamur, & constringi possumus, quam Apostoli, & viri Apostolici olim à Gentilibus, & eorum Philosophis coarctati sunt, & coarctari potuerunt. h. e. revera nullis. Objicienti interim cur credis Scripturas sacras esse DEI verbum? recte respondetur, ob testimonium Spiritus S. *testificantis, quod Spiritus si veritas*, cor meum convincens. Vt uterius: Cur credis, & unde scis, hoc testimonium esse à Spiritu Sancto? Respondeo, quia est ex Scripturis, & per Scripturas, tanquam Spiritus S. medium agendi unicum in me exortum, tam efficaciter, ut *sciam cui credam*. Vnde scis Scripturam sacram esse medium Spiritus S. à quo is est inseparabilis, unicum? Respondeo, quia præter hoc in universo terrarum orbe nullum datur; per quod etiam Spiritus S. ipsam Ecclesiam docet. Manifestum est motiva hic mutari, & in hoc regressu demonstrativo intercedere novam aliquam rationis negotiationem. Hoc non objiciam, quod Scriptura sacra per modum principii indemonstrabilis, seipsum licet clarificantis, se habeat, ita ut nullus hic circulus jure objici possit, secundum ea quæ hac de re prolixè disputarunt Toletus,

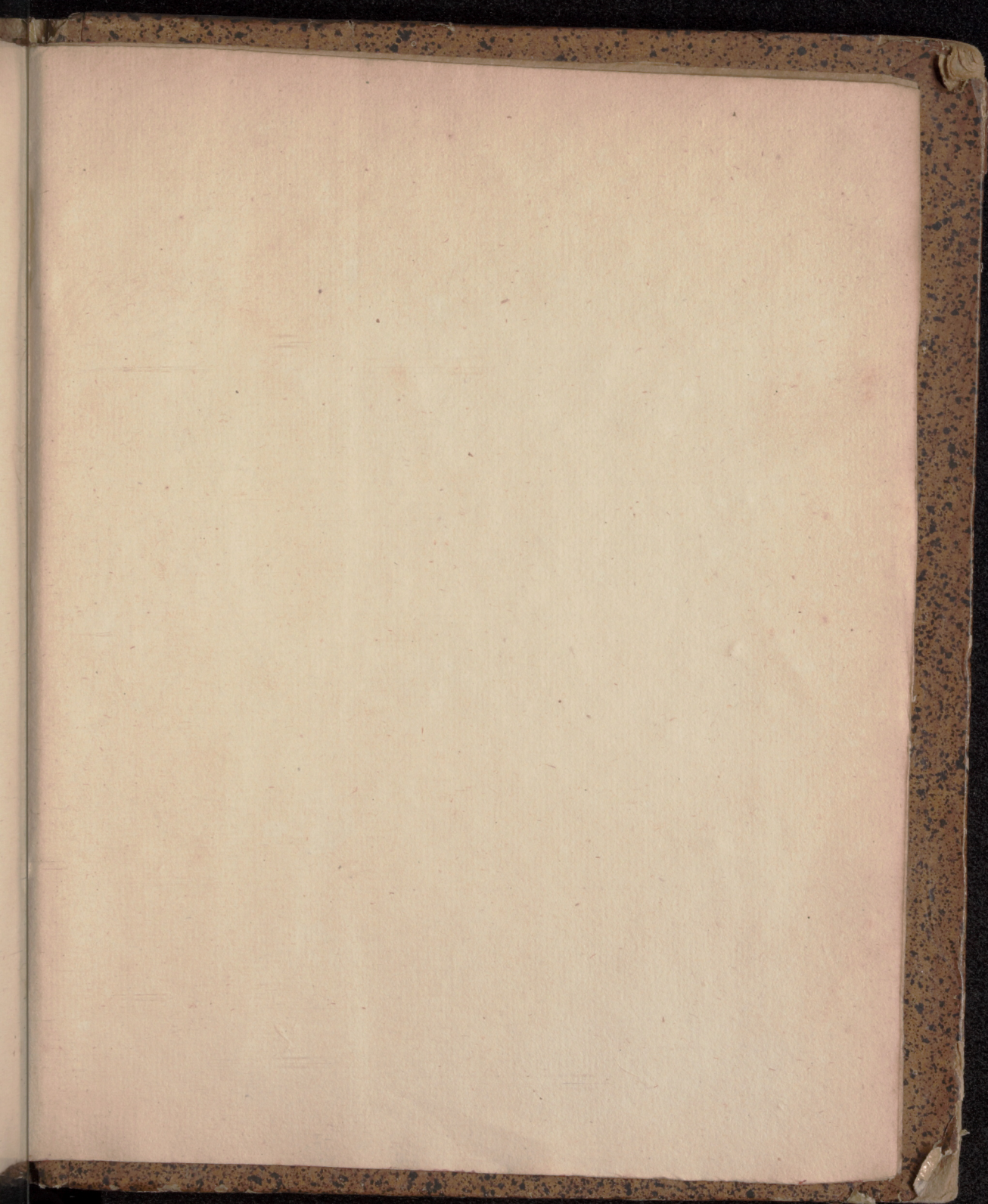
& Zabarella.

F I N I S.

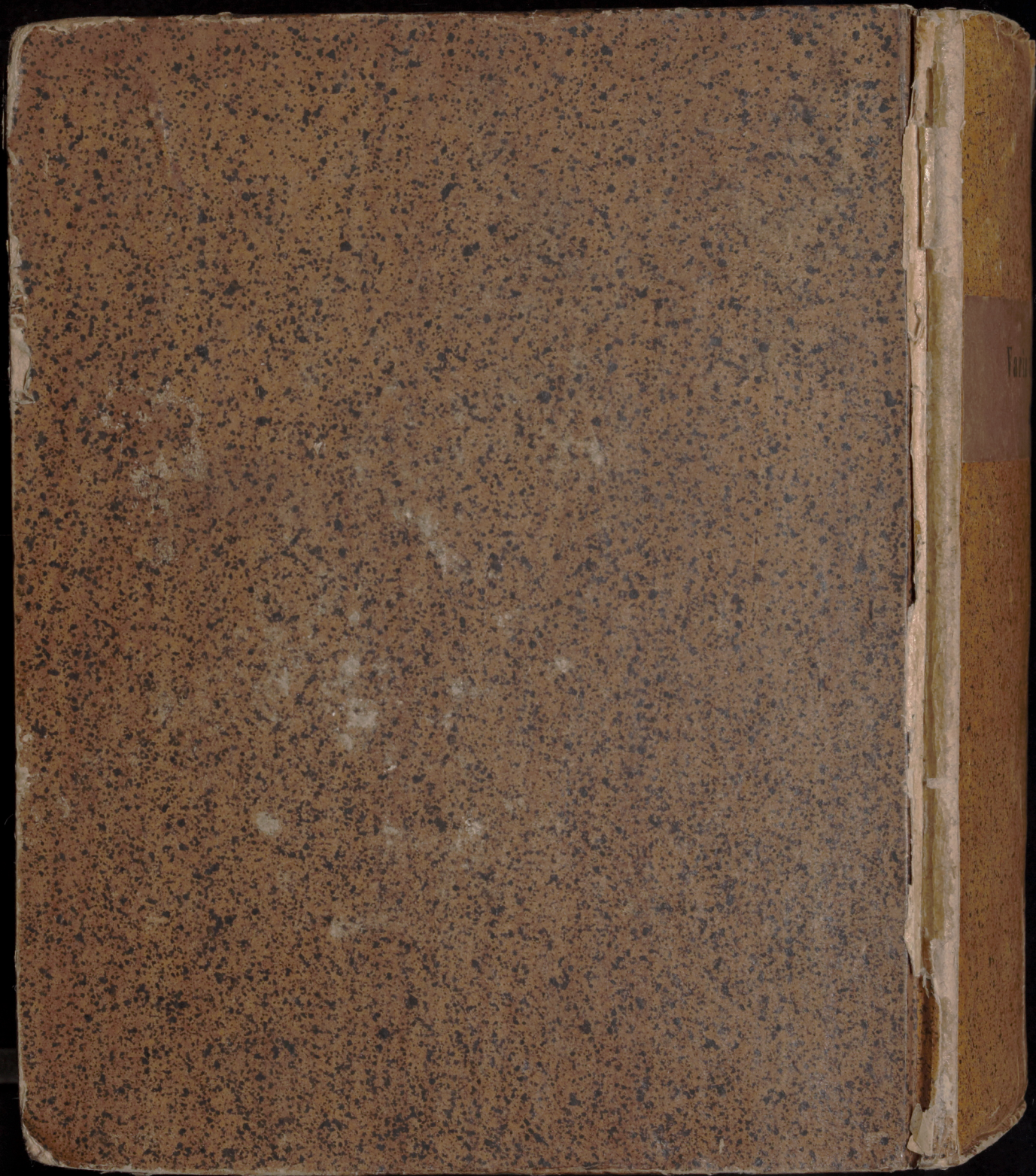

15

Discipuli fuimus optimorum doctorum, qui nobis
 & ad pietatem & artium ad culturam feren-
 monstrarunt. Quemadmodum igitur beneuola
 um scholae huius Nutritorum in nos volun-
 tum est, vt rarissimo sane exemplo singula col-
 membra altiore hodie locum occupare iu-
 mori huius in nos ab Amplissimis Patribus hu-
 cae Conscriptis collati beneficii animo conce-
 : Ita etiam doctorum nostrorum, qui in hoc
 yceo nobis viam ad artium culturam ostende-
 ne tanta felicitate, vt iam eorum in locum suc-
 mus, grata nos mente recordari iubet pietas.
 bis optima occasio gratum testificandi illis ani-
 Magnus atque Summe Reuerendus noster
 . JO. JOACHIM. GOTTLOB AM-ENDE,
 us auctoritate, nobis munia, quae sunt deman-
 ni oratione tradet. Gratas ergo nos vicissim
 entes, tum Patronis, tum etiam doctoribus no-
 ur. Quas nos partes singuli explebimus, dum
 strum publice prodiens sermonem recitabit.

CHRISTOPHORVS KRETZSCHMAR, adhuc scholae
 nunc vero Rector rite vocatus, *scholae Rectorem ad exem-
 ris mei beate defuncti Jonae Gelenii formatum* describam.

O. CHRISTIAN. KOEHLER, collega adhuc tertius,
 catus Con-Rector, *selectum ingeniorum in scholis rite insti-
 mendaturus.* Quo facto

III.